दार्चुला जिल्लाका कक्षा पाचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली उच्चारण क्षमता

देबकी सामन्त

परीक्षा क्रमाङ्क : २८०५९०/०७३

त्रि.वि. दर्ता नं.: ९-२-१५४-१०-२००९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली शिक्षा स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत

शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

२०७५/२०१९

दार्चुला जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली उच्चारण क्षमता (१९/०७५) - देबकी सामन्त २०७५/२०१९

दार्चुला जिल्लाका कक्षा पाचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली उच्चारण क्षमता

देबकी सामन्त
परीक्षा क्रमाङ्क : २८०५९०/०७३
त्रि.वि. दर्ता नं.: ९-२-१५४-१०-२००९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली शिक्षा स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत

शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर
२०७५/२०१९

प्रतिबद्धतापत्र

यस शोध प्रतिवेदनभित्रका सामग्रीहरू कहीा कतैबाट साभार गरिएका छैनन् । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका छैनन् । यो शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

देबकी सामन्त

(शोधार्थी)

मिति : २०७५/१२/१०

सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षाअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको प्रस्तुत **दार्चुला जिल्लाका कक्षा पााचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली उच्चारण क्षमता** शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी देबकी सामन्तले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्र मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

मिति : २०७६/०१/०२

म्बतभ स ब्उचर्ष ज्ञछ, द्दण्ज्ञढ

डा. राजेन्द्र खनाल

(शोधनिर्देशक)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौा

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षाअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ शोधार्थी देबकी सामन्तद्वारा **दार्चुला जिल्लाका कक्षा पााचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली उच्चारण क्षमता** शीर्षकको शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क.सं.	नाम		हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई	(विभागीय प्रमुख)	....
२.	डा. अम्बिकादेवी घिमिरे	(शोधविशेषज्ञ)	....
३.	डा. राजेन्द्र खनाल	(शोधनिर्देशक)	....

मिति : २०७६/०१/२४

म्वतभ र :बथ ठ, द्दण्ज्ञढ

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ को प्रयोजनार्थ 'दार्चुला जिल्लाका कक्षा पााचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली उच्चारण क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा केन्द्रित रही तयार पारिएको हो । शोध प्रस्तावना निर्माणदेखि शोधपत्र तयार पारुन्जेलसम्म उचित सल्लाह र मार्गनिर्देशन प्रदान गर्नुहुने शोधनिर्देशक श्रद्धेय गुरु डा. राजेन्द्र खनालप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधपत्रका लागि समयमा नै शोधप्रस्ताव स्वीकार गरी अध्ययन कार्य थालनी गर्न सहयोग पुऱ्याउने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराईलगायत समस्त नेपाली भाषा शिक्षा विभागप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी शोधपत्र सम्पन्न गर्न उचित सल्लाह दिनुहुने आदरणीय गुरु डा. माधवप्रसाद पौडेल तथा सम्पूर्ण सहयोगी गुरुवर्गप्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । त्यस्तै, शोधपत्रका लागि आवश्यक सामग्री सङ्कलन गर्न सहयोग पुऱ्याउने सम्पूर्ण विद्यालयका प्राधानाध्यापक, शिक्षक वर्ग तथा विद्यार्थी भाइ बहिनीहरूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

शिक्षा नै सन्तानको उज्ज्वल भविष्यको मार्ग हो भन्दै अनेक दुःख कष्ट सहेर पनि मलाई अलिकति विचलित नगराई उच्च शिक्षा प्राप्तिमा हौसला प्रदान गर्नुहुने पूजनीय पिता मोहनसिंह सामन्त, माता भागरथी देवी सामन्त र श्रीमान विष्णु धामीप्रति सदा ऋणी छु । त्यसैगरी मेरो सफलताका लागि हौसला प्रेरणा दिने भाइ राजेन्द्र र कृष्ण सामन्तप्रति आभारी छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्र लेखनमा कम्प्युटर टाइप गरेर सहयोग गर्ने रामकृष्ण महर्जनप्रति पनि आभार प्रकट गर्दै प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका निम्ति नेपाली भाषा शिक्षा विभाग समक्ष पेश गर्दछु ।

देबकी सामन्त

(शोधार्थी)

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षाअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ को आवश्यकता परिपूर्तिका निमित तयार पारिएको हो । प्रस्तुत अध्ययन क्षेत्रीय अध्ययन विधिको अवलम्बन गरी दार्चुला जिल्लाका कक्षा पााचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली उच्चारण क्षमताको अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ । नमुना छनोटका आधारमा ५ वटा सामुदायिक र ५ वटा संस्थागत गरी जम्मा १० ओटा विद्यालयका १०० जना दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूको समग्रमा विद्यालय प्रकृतिका आधारमा र लैङ्गिक आधारमा उच्चारण क्षमताको अध्ययन र विश्लेषण गरिएको छ । प्रस्तुत अध्ययनमा विभिन्न आवश्यक सामग्री जुटाएर कक्षा पााचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषा उच्चारण क्षमताको पहिचान गरिएको छ । यस क्रममा विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमतालाई शुद्धताका आधारमा जााच गरी त्यसबाट प्राप्त परिणामलाई प्रतिशताङ्क, मध्यमान र मानक विचलनद्वारा प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रका लागि समग्र विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमताको प्रतिशताङ्कको स्थिति गणना गर्दा औसत अङ्क ४१.८ देखिनुले विद्यार्थीहरूको समग्र उच्चारण क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । समग्र विद्यार्थीहरूको समग्र मध्यमानका आधारमा बहुसंख्यक विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता समग्र मध्यमानभन्दा माथि रहेकोले विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । लैङ्गिकताका आधारमा सम्पूर्ण छात्रहरूको मध्यमान ३८.८ र सम्पूर्ण छात्राहरूको मध्यमान ४२.४ रहेकाले छात्राहरूको उच्चारण क्षमता केही मात्रामा उच्च रहेको देखिन्छ । छात्रहरूको मानक विचलन १३.९४ र सम्पूर्ण छात्राहरूको मानक विचलन १२.७० रहेकाले यी दुईमा छात्रा विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता उच्च रहेको देखिन्छ । सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको मध्यमान ४२.४ र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको मध्यमान ४० रहेकाले संस्थागत विद्यालयभन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको राम्रो रहेको देखिन्छ । सामुदायिक विद्यालयको मानक विचलन १२.५७ र संस्थागत विद्यालयको मानक विचलन १४.५६ रहेकाले संस्थागत विद्यालयभन्दा सामुदायिक विद्यालयको दार्चुला जिल्लाका कक्षा पााचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता रामो रहेको देखिन्छ ।

यसरी उच्चारण क्षमतासाग सम्बन्धित विभिन्न प्रश्नहरूका आधारमा विश्लेषण गर्दा कक्षा पााचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ । संस्थागत विद्यालयभन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू तथा छात्र विद्यार्थीको भन्दा छात्रा विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

विषयसूची

		पृष्ठ सङ्ख्या
अध्याय एक : शोधपरिचय		**१-५**
१.१	अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्याकथन	२
१.३	अध्ययनको उद्देश्य	३
१.४	अध्ययनको सान्दर्भिकता र उपादेयता	३
१.५	अध्ययनको परिसीमा	४
अध्याय दुई : पूर्वकार्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक प्रारूप		**६-२६**
२.१	पूर्वकार्यको पुनरावलोकन	६
	२.१.१ पुस्तक पुनरावलोकन	६
	२.१.२ शोधकार्यको पुनरावलोकन	८
२.२	पुनरावलोकनको महत्त्व	१४
२.३	नेपाली भाषाको परिचय	१५
२.४	दार्चुलेली भाषाको परिचय	१५
२.५	सैद्धान्तिक प्रारूप	१६
	२.५.१ उच्चारणको परिचय	१८
	२.५.२ उच्चारण क्षमताको महत्त्व र आवश्यकता	२१
	२.५.३ उच्चारण शिक्षणका तरिकाहरू	२३
	२.५.४ उच्चारण शिक्षणका कार्यकलाप	२४
	२.५.५ शिक्षण क्रम	२५
	२.५.६ उच्चारणसम्बन्धी कमजोरीका कारणहरू	२५
अध्याय तिन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया		**२७-३२**
३.१	जनसङ्ख्या क्षेत्र	२७
३.२	नमुना छनोट	२७
३.३	सामग्रीका स्रोत	२८
३.४	सामग्री निर्माण	२८

३.५ परीक्षण कार्यान्वयन २९

३.६ सामग्री सङ्कलन २९

३.७ विश्लेषण प्रक्रिया २९

३.८ शोधको रूपरेखा ३१

अध्याय चार : दार्चुला जिल्लाका कक्षा पााचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली उच्चारण क्षमता ३३-३७

४.१ समग्र विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता ३३

४.२ प्रतिशतको आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली उच्चारण क्षमताको स्थिति ३४

४.३ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमताको स्थिति ३५

अध्याय पााच : विद्यालय प्रकृतिका आधारमा उक्त विद्यार्थीहरुको उच्चारण क्षमता ३८-४८

५.१ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका आधारमा उच्चारण क्षमता ३८

५.२ प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयमा अधययनरत विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमताको स्थिति ३९

५.३ प्रतिशतका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमताको स्थिति ४१

५.४ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको उच्चारणगत क्षमताको स्थिति ४२

५.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको उच्चारणको स्थिति ४४

५.६ सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूबिचको उच्चारण क्षमताको तुलना ४६

अध्याय छ : लैङ्गिकताका आधारमा उक्त विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता ४९-५५

६.१ लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीको उच्चारण क्षमता ४९

६.२ प्रतिशतका आधारमा छात्रहरूको उच्चारण क्षमताको स्थिति ५०

६.३ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रहरूको उच्चारण क्षमताको स्थिति ५२

६.४ प्रतिशतका आधारमा छात्राहरूको उच्चारण क्षमताको स्थिति ५३
६.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्राहरूको उच्चारणगत स्थिति ५४

अध्याय सात : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता ५६-६०

७.१ सारांश ५६
७.२ निष्कर्ष ५७
७.३ उपयोगिता ५९
७.३.१ नीतिगत तह ५९
७.३.२ प्रयोगगत तह ५९

सन्दर्भसूची

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

तालिकासूची

तालिका नं.	शीर्षक	पृष्ठ सङ्ख्या
१	दार्चुलेली भाषी विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता	३३
२	प्रतिशतको आधारमा स्तरीय नेपाली उच्चारण क्षमता	३४
३	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा उच्चारण क्षमता	३६
४	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका आधारमा उच्चारण	३८
५	सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको उच्चारण	३९
६	संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमताको स्थिति	४१
७	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता	४३
८	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता	४५
९	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूबिचको उच्चारण क्षमताको तुलना	४७
१०	लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमताको स्थिति	४९
११	प्रतिशतका आधारमा छात्रहरूको उच्चारण क्षमताको स्थिति	५१
१२	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रहरूको उच्चारण क्षमता	५२
१३	प्रतिशतका आधारमा छात्राहरूको उच्चारण क्षमता	५३
१४	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्राहरूको उच्चारण क्षमता	५५

चित्रसूची

चित्र नं.	शीर्षक	पृष्ठ सङ्ख्या
१	प्रतिशतको आधारमा स्तरीय नेपाली उच्चारण क्षमता	३५
२	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा उच्चारण क्षमता	३७
३	सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको उच्चारण	४०
४	संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमताको स्थिति	४२
५	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता	४४
६	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमता	४६
७	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूबिचको उच्चारण क्षमता	४८
८	लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरूको उच्चारण क्षमताको स्थिति	५०
९	प्रतिशतका आधारमा छात्रहरूको उच्चारण क्षमताको स्थिति	५१
१०	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रहरूको उच्चारण क्षमता	५३
११	प्रतिशतका आधारमा छात्राहरूको उच्चारण क्षमता	५४
१२	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्राहरूको उच्चारण क्षमता	५५